

Türkiye'ye Gelen Yabancı Turistlerin Çeşitli Özelliklerinin Grafiksel Kategorik Veri Analizi ile İncelenmesi

A Graphical Categorical Data Analysis for Some Characteristics of Foreigners Arriving Turkey

Zerrin AŞAN

Anadolu Üniversitesi Fen Fakültesi

ÖZ

Turizm talebi açısından önemli faktörlerden biri olan yabancı turistler çeşitli özellikler itibarıyla incelendiğinde; başka bir deyişle hangi ülkeden hangi nedenle ve hangi yıllar ve aylarda yabancı turist geldiğini bilmek, özellikle ekonomik olarak yapılacak planlamada ve yatırımda önemli bir unsur olarak karşımıza çıkar. Bu çalışmada Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin aylar-yıllar itibarıyla sayıları, geliş nedenleri, milliyetleri ve seçilmiş ülkelere gelen yabancı turist sayıları incelenmiştir. Konu ile ilgili değerlendirmelerde iki yönlü kontenjans tablolarından yararlanılmıştır. Bu amaçla, Sieve diyagramı ve ilişki grafiği yardımıyla grafiksel kategorik veri analizi uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda, aylar- Temmuz-Ağustos aylarının yoğun turist girişleri olduğu; Ocak-Haziran arasında genellikle beklenenden fazla turist geldiği gözlemlenmiştir. Turistler öncelikle gezi-eğlence amacıyla Türkiye'ye gelmekte ve ilk sırayı Alman turistler oluşturmaktadır. Sonuçların ileride turizm alanında yapılacak planlamalara zemin oluşturması önerilmektedir.

Anahtar sözcükler: Yabancı turist özellikleri, Sieve diyagramı, ilişki grafiği.

ABSTRACT

If the foreign tourists who are an important factors for tourism demand, are investigated according to some characteristics; Namely knowing them origin, travel purpose and month and year of travel will be useful factor specially for economical planning and investment purposes. In this study, tourists visiting Turkey are investigated according to the following characteristics; distribution to years and months, reasons of travel, their origin, and the number of tourists according to some countries. Furthermore; a graphical categorical data analysis, via Sieve diagram and association plot for two way contingency tables, for the given characteristics are also studied. These show that July-August period is busiest regarding the foreigners visiting Turkey as well as between January- June the arrival figures were generally higher. According to yearly data, foreigners generally visit Turkey for a having good time (fun and culture) and the Germans are visiting in the highest ratio among the other countries. It is advised that the results should be a background for researches in the field of tourism.

Key words: foreign tourist characteristics, Sieve diagram, relationship graphic.

GİRİŞ

Son yıllarda dünya çapında, özellikle Avrupa'da Türkiye turizminin önem kazanması, bu alanda yapılan çalışmalarında artmasına neden olmuştur. Turizmle ilgili yürütülen çalışmalarda veriler genellikle anket, görüşme yoluyla ya da belge ve kayıtlara dayalı olarak da toplanabilmektedir. Turizm bazen bir süreç, bir ürün veya bir ekonomik sistem olarak ele alınmasına rağmen, veri derleme işlemi söz konusu olduğunda, bir istatistiksel süreç olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Oysa bu yaklaşım her zaman söz konusu olmamaktadır. Bunun sonucunda, derlenen verilerde, özellikle, turist sayılarında eksiklikler yanlış hesaplamalar ortaya çıkmaktadır.

Genellikle, turistik veri kaynakları incelendiğinde yabancı turistlere ilişkin bilgilerin yerli turistlere göre daha tam olduğu görülür (Williams ve Shaw 1998). Türkiye'de bu amaçla veri toplama ve kayıt tutma işi ile sorumlu kurumlardan biri Türkiye İstatistik Kurumu'dur. Türkiye İstatistik Kurumu turizm istatistikleri veri tabanından çeşitli turist profili, gezi karakteristikleri aylar ve yıllar bazında turistlerin geliş gibi özelliklere göre verileri elde etmek mümkündür. TÜİK'nun Turizm istatistiklerinde yer alan verileri üç ayrı çalışma ile derlenmektedir.

- Giriş-Çıkış Yapan Ziyaretçi Sınır İstatistikleri,
- Çıkış Yapan Ziyaretçiler Anketi Çalışması, ve
- Vatandaş Giriş Anketi Çalışması'dır.

Söz konusu üç ayrı çalışmada da turistlerin çeşitli özelliklerine göre dağılımlarını bulmak mümkündür. Bu çalışma kapsamında ele alınan turist grubu, TÜİK'nun Giriş-Çıkış yapan ziyaretçi sınır istatistiklerinden elde edilen yabancılara aittir. Bu istatistiklerde Türkiye'ye gelen-giden yabancı vatandaşlarla ilgili veriler giriş çıkış sınır kapıları da milliyet ayrımında Emniyet Müdürlükleri tarafından derlenmekte ve aylık olarak yayımlanmaktadır.

Türkiye'ye Giriş-Çıkış Yapan Ziyaretçi Sınır İstatistiklerinden yabancı turistlerin incelenmesinin nedenlerinden bir tanesi de ilgili turistlerin genel tanımlamasını ortaya çıkarmaktadır. Bu tanımlamanın yapılabilmesi için aylara-yıllara göre Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin dağılımı incelenmiştir. Bunun yanında seçilen ülkelerdeki turist sayısı da değerlendirilmeye alınmıştır. Bu değerlendirmeleri yaparken de TÜİK'in genelde tablo veya histogram, pay grafiği gibi grafik gösterimlerle verdiği verileri farklı bir değerlendirmeyle ele alıp, farklı bir bakış açısı getirilmesi amaçlanmıştır. Farklı değerlendirme şeklinde yabancı turistlerin çeşitli özelliklerine ilişkin verilerin veri yapısına uygun modern grafikselsel kategorik veri analizi tekniklerine yer verilmiştir. İlgili tekniklere çalışmada yer vermenin amacı ise kategorik değişkenlerin ele alındığı durumda aynı anda değişkenler arasında ilişkinin de görülebileceği grafikleri incelemektir.

Dünya literatürü incelendiğinde turizme dayalı çalışmalarda pek çok istatistik tekniğinin kullanıldığı görülmektedir. Bu teknikler yaygın kullanışlarına göre farklılık göstermektedirler (Wieslaw ve Ryszard 2005). İstatistiksel olarak kategorik veri analizi içerisinde yer alan söz konusu grafikler kullanıcılara yorumlamada da kolaylık sağlamaktadırlar. Verinin genel analizine geçmeden önce turizm talebi açısından yabancı turist faktörü, kontenjans tablo kavramı ve grafikselsel teknikler izleyen bölümde ele alınmıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada ele alınan yabancı turistlerin turizm talebi açısından önemli faktörlerden bir tanesi olarak düşünüldüğü için öncelikle bu konuya değinilecektir. Aynı zamanda, Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin çeşitli özelliklerine ilişkin verilerin veri yapısına uygun grafikselsel gösterimler çalışmada yer almıştır. İlgili veri yapılarının analizine geçmeden kontenjans tablo yapısına ve grafikselsel yöntemlere kısaca değinilmiştir. Bu çalışmada ikinci elden veri toplama tekniği uygulanmıştır. Orijinal veri Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayınlanmış ve bu çalışmada yayınlanan veriler kullanılmıştır. Çalı-

şma temel olarak yayınlanan istatistiklerin daha modern kategorik veri analizi grafikleri yardımıyla gösterilmesi ve bu sayede veri içerisinde var olabilecek ilişkilerin daha ilk aşamada görsel tespiti bakımından orijinallik içermektedir.

Yabancı Turistlerin Turizm Talebi Açısından Önemi

Turizm talebi "*yeterli satın alma gücüne ve boş zamana sahip olup, belirli bir zaman diliminde ve belirli bir hedef doğrultusunda turistik mal ve hizmetlerden faydalanan ya da faydalanmak isteyen kişi ya da kişiler topluluğu*" olarak tanımlanabilir (Kozak ve diğerleri 2000). Bu tanımdaki zaman dilimi bir ay, altı ay veya bir yıl gibi bir zaman dilimi olabilir. Turizm talebini etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Turizm talebini belirleyen temel faktörler ekonomik, toplumsal demografik, sınırlayıcı ve diğer faktörler olarak belirtilebilir. Bu faktörler içerisinde en önemli faktörüne ekonomik faktör olduğu bilinmektedir. Ekonomik faktörler içerisinde turizmi etkileyen en önemli alt faktörlerin ise, turistik mal ve hizmet fiyatları, kişilerin harcanabilir gelir düzeyleri, seyahat edilen yerin uzaklığı, konaklama potansiyeli, arz kapasitesi ve teknoloji sayılabilir (Song ve Witt 2000).

Dolayısıyla, ekonomik faktörlerin turizm talebinde önemli bir belirleyici olduğu söylenebilir. Özellikle, uluslararası turizm hareketlerinde bu durum daha belirgin bir hal alır. Bu durum, uluslararası turizm talebinin genellikle gelişmiş ülkelere gelmesi ile ortaya çıkar. Değişik turizm türlerine olan talebin çeşitlenmesinde yine söz konusu ülkelere yaşayan insanların başat olduğu görülür. Yabancı turist kendi gelir düzeyini, gideceği ülkedeki fiyat düzeyini, döviz kurlarını ve ulaştırma maliyetini dikkate alarak seyahat kararı vermektedir. Verilen karara göre, ilgili ülkeye gidip-gitmek, tatil süresi v.b konular değişebilmektedir. Turistlerin gitmek istedikleri bölgedeki ekonomik değişkenler, turistlerin geldikleri ülkedeki ekonomik değişkenlerden farklılık göstermektedir. Bu durum, özellikle, uluslararası turizmde ve uzun süreli seyahatlerde daha açık olarak görülebilir.

Turizm talebini etkileyen ekonomik değişkenlerüç gruba ayrılabilir. Bu üç grup içerisinde turist gönderen bölgedeki, turist kabul eden bölgedeki ve bağlantı değişkenleri yer almaktadır (Bull 1995). Uluslararası turizm açısından ülkeye gelen yabancı turistlerin sayısı, geliş nedeni, milliyeti ve geldikleri zamanı bilmek söz konusu değişkenler içerisinde bağlantı değişkenleri bakımından önem taşımaktadır. Bu değişkenlerin içinde turist gönderen ülkede

yapılan ve yapılacak tanıtım çalışmaları ile turist kabul eden bölgedeki turizm ürününün kalitesi ve turistler konusundaki ekonomik düzenlemelerde önemli bir yere sahip olabilir.

Uzaklık, turizm talebi açısından caydırıcı etki yaratan önemli faktörlerden biridir. Bir ülkenin diğer ülkelere olan uzaklığı ve ulaştırma olanakları aynı zamanda ekonomik bir faktör olarak turizmi etkiler (Coşkun 2004). Ülkeye yoğunlukla hangi milletlerden yabancı turist geldiğini bilmek ve bunların sayılarını bilmek ülkelerde yapılacak tanıtımlarda etkili olacaktır. Turizm talebinde etkili olan demografik faktörler içerisinde turistlerin demografik özellikleri sayılabilir.

Turizm talebini sınırlayan faktörler içerisinde ise, turizmin mevsimsellik özelliği, devlet kontrolleri, seyahat vergileri yer almaktadır. Burada, turizmin mevsimsellik özelliği açısından yabancı turistlerin yıllar ve aylara göre dağılımı önem kazanmaktadır. Diğer faktörler içerisinde ise, sağlık, moda zevk, alışkanlık, reklam ve tanıtım sayılabilir (İçöz ve Kozak 1998). Yabancı turistlerin ülkeye geliş nedenleri incelendiğinde bu faktörlerin etkisi belirlenebilir.

Günümüzde turizm endüstrisi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından önemli bir sektör konumundadır. Bu endüstri tüm dünyada büyük bir gelir ile toplam istihdamın % 8.3'ünü sağlamaktadır. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de turizm faaliyetlerinde hızlı gelişmeler kaydedilmiştir (Güngör ve Çuhadar 2005). 2005 yılında Türkiye'ye gelen turist sayısı bir önceki yıla göre % 20.59 artarak 21.122.000 kişiye, turizm gelirleri ise %14,8 artarak 13.929.000 dolara ulaşmıştır (<http://www.tursab.org.tr>). Bu genel istatistiklerden sonra ülkemize gelen yabancı

turistlerin çeşitli özelliklerini incelememize geçmeden önce çalışmamızda kullandığımız grafiklere izleyen bölümde yer verilecektir.

Kontenjans Tabloları

İki değişken arasında bir ilişki söz konusu olduğunda, bu ilişkinin varlığını ortaya koymak üzere grafiksel gösterimlerden yararlanılabildiği gibi, çeşitli istatistiksel testlerden de yararlanılabilir. Her iki durumda da kontenjans (olumsallık-olağanlık) tablosu denen tablonun kurulmuş olması gerekir. İncelenen iki değişkenin şıklarına düşen gözlemlenen frekansların yazıldığı, yatay (sıralar, satırlar) ve düşey (sütunlar, kolonlar) bantlardan oluşan bir bölünmüş tablodur. Söz konusu tablo aşağıda gösterilmiştir.

Aralarında bağıntı bulunduğu düşünülen iki değişkenin 2'şer şikkı varsa, bu tablo 2x2 TABLOSU, birinci değişkenin R şikkı, ikinci değişkenin C şikkı varsa RxC TABLOSU olarak adlandırılan tablolar oluşturulur. Böylece R=Rank=Sıra; C=Colon=Sütun Sayısı olmak üzere, RxC Kontenjans Tabloları; 2x2; 2x3; 3x2; 2x4; 4x2; ...; 3x3; 3x4; 4x4; ... gibi farklı büyüklüklerde düzenlenebilir.

İki değişken arasında bir ilişki söz konusu ise, bu ilişkinin varlığını ortaya koymak üzere Bağımsızlık Testi adı altında testine başvurmak gerekir (Canküyer ve Aşan 2005).

İki Boyutlu Kontenjans Tablolarının Grafiksel Gösterimi

Kategorik değişkenlerin grafikte gösteriminde bar grafikleri sıklıkla kullanılmaktadır. Bar grafikleri verinin bir çok kategorik gruplara ayrıldığı durum-

Tablo 1. Kontenjans tablosunun yapısı

1. Değişkenin Şıkları	2. Değişkenin Şıkları							Toplam
	1	2	3	...	j	...	c	
1	n_{11}	n_{12}	n_{13}	...	n_{1j}	...	n_{1c}	$n_{1.}$
2	n_{21}	n_{22}	n_{23}	...	n_{2j}	...	n_{2c}	$n_{2.}$
3	n_{31}	n_{32}	n_{33}	...	n_{3j}	...	n_{3c}	$n_{3.}$
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮
i	n_{i1}	n_{i2}	n_{i3}	...	n_{ij}	...	n_{ic}	$n_{i.}$
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮
r	n_{r1}	n_{r1}	n_{r1}	...	n_{rj}	...	n_{rc}	$n_{r.}$
Toplam	$n_{.1}$	$n_{.2}$	$n_{.3}$...	$n_{.j}$...	$n_{.c}$	$n_{..}$

larda kullanılan bir grafik şeklidir. Bu grafiklerde sütunlar genellikle bir kategoriye temsil etmektedir. Her bir kategori için eşit genişlikte ve o kategori için ilişkilendirilmiş ya bir frekans değeri kadar ya da ilgili bir değer yüksekliğinde bir sütun oluşturulur (Er 2003).

İki boyutlu kontenjans tabloları için kullanılan grafikler iki kategorik değişkenin bağımsızlığı kararının verilmesinde görsel olarak fayda sağlamaktadırlar. Herhangi bir iki boyutlu kontenjans tablosunda, bağımsızlık koşulu altında, herbir göze için beklenen frekanslar genişliği ile ilgili sütunun toplam frekansına ve yüksekliğine de ilgili satırın toplam frekansına orantılı olarak hesaplanan dikdörtgenler ile temsil edilebilirler. Böylece her bir dikdörtgenin alanı tahmin edilen beklenen frekanslara orantılı olacaktır. Bu özelliğe ilişkin Sieve diyagramları veya Parquet diyagramlarını çizmek olasıdır. Bu diyagramlarda her bir dikdörtgenin alanı beklenen frekansa orantılıdır. Bunun yanında gözlemlenen frekanslar her bir dikdörtgenin içerisinde yer alan kare sayısı ile gösterilir. Bağımsızlıktan meydana gelen sapmalar ya renk kullanılarak ya da kesikli ve sürekli çizgi kullanılarak temsil edilirler. Pozitif sapmalar çizgi ile negatif sapmalar ise kesikli çizgi ile gösterilirler.

Genellikle Sieve diyagramlarında ön planda dikdörtgenlerde beklenen frekanslar görülür. Bağımsızlıktan meydana gelen sapmalar ya farklı renk ile ya da farklı çizgiler yardımıyla gösterilmektedir. İlişki grafikleri ise bağımsızlıktan meydana gelen sapmaları ön planda tutar. Her bir kutunun alanı gözlemlenen frekans ile beklenen frekans arasındaki farka orantılı olarak oluşturulur. Gözlemlenen herbiri için bir kutu çizimi yapılır. Kontenjans tablosunda yer alan her bir satır için hesaplanan kutucuklar bağımsızlığı gösteren bir referans çizgisi üzerine yerleştirilirler.

Gözlemlenen frekans sayısının beklenen frekans sayısından büyük olduğu gözlemler için oluşturulan

kutucuklar çizilen sanal çizginin üst tarafında yer alırken, gözlemlenen frekans sayısının beklenen frekans sayısından küçük olduğu gözlemler için oluşturulan kutucuklar çizilen sanal çizginin alt tarafında yer alırlar.

Kategorik veri analizlerinin yapıldığı çalışmalarda iki kategorik değişken sözkonusu olduğunda, çizilen kontenjans tablolarının grafikselsel gösterimlerinde ilişki grafikleri ve Sieve diyagramları büyük bir kullanıma sahiptir (Er 2003; Friendly 2000; Meyer ve diğerleri 2005). TUIK'nun gelen yabancı turistlere ilişkin Tablo 2'den yararlanılarak iki kategorik değişkene ait çizilen Sieve diyagramı ve ilişki grafiğiörneği Şekil 1. ve Şekil 2. 'de gösterilmiştir.

Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin aylar ve yıllar itibarıyla gelişlerinde bir ilişki olup-olmadığı araştırılmak istendiğinde ise öncelikle iki değişken için Tablo 2'de verilen kontenjans tablosu için hesaplanan Pearson'un χ^2 istatistiği değeri 37119,5, serbestlik derecesi 44 olacaktır. İlgili istatistik değeri olasılık değeri ise $p = 0.000$ olarak bulunmuştur.

Bu değer $\alpha = 0.005$ anlamlılık düzeyinde anlamlı bir değer olarak belirlenir ($p = 0.000 < \alpha = 0.005$). Bu iki değişken arasında ilişki vardır diyebiliriz. Bu ilişkinin doğasını anlamak için Şekil 1'deki Sieve diyagramı ve Şekil 2'deki ilişki şeması incelenebilir.

UYGULAMA

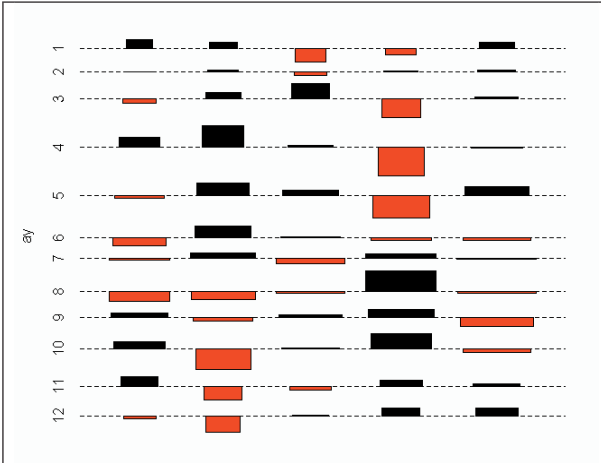
Bu bölümde, Türkiye'ye gelen yabancı turistlerle ilgili gerçekleştirilen analizlere yer verilmektedir.

Araştırma konusunun tanımı; Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin yıllar ve aylar itibarıyla dağılımı ele alınmıştır. Yabancı turistlerin yıllar itibarıyla dağılımı Şekil 3'de gösterilmiştir. Bu dağılımda 2000 yılından itibaren 2004 yılına kadar yabancı turist sayısında artış olduğu ve özellikle 2003-2004 yılı arasında önemli bir artış olduğu gözlemlenmektedir.

Bunun yanında da D.İ.E yıllığındaki verilerden de görülebileceği gibi 2004 yılı için en çok ziyaret-

Tablo 2. Aylara ve yıllara göre Türkiye'ye gelen yabancı turistlere ilişkin kontenjans tablosu

Gelen Yabancılar	2000	2001	2002	2003	2004
Ocak	333915	359320	306602	362349	533818
Şubat	354486	404653	426408	478117	607855
Mart	435158	547346	675494	495175	783761
Nisan	721128	884804	846416	665167	1098401
Mayıs	986376	1231484	1327302	1141558	1801118
Haziran	1079139	1388054	1457616	1506956	1899798
Temmuz	1525742	1777846	1897062	2123678	2597432
Ağustos	1419294	1601331	1900111	2263597	2525917
Eylül	1368420	1440365	1700499	1865650	2127172
Ekim	1178221	1065793	1420406	1648459	1843417
Kasım	602395	520962	662984	769119	938440
Aralık	423879	397951	557276	636580	789337

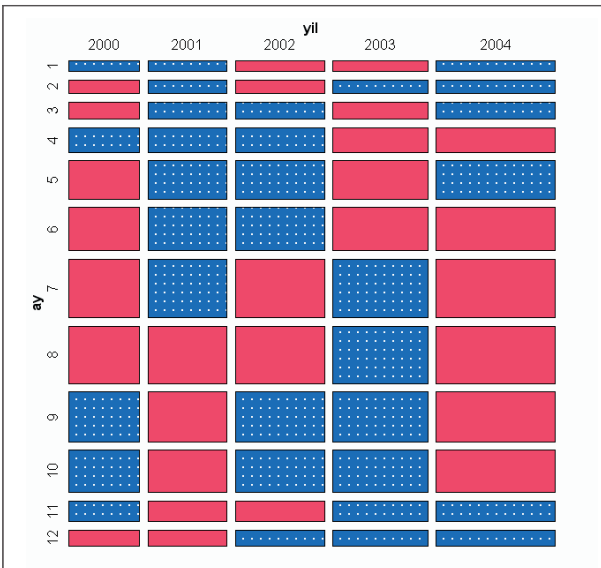


Şekil 1. Aylar ve yıllar itibariyle Türkiye'ye gelen yabancı turistler için Sieve diyagramı

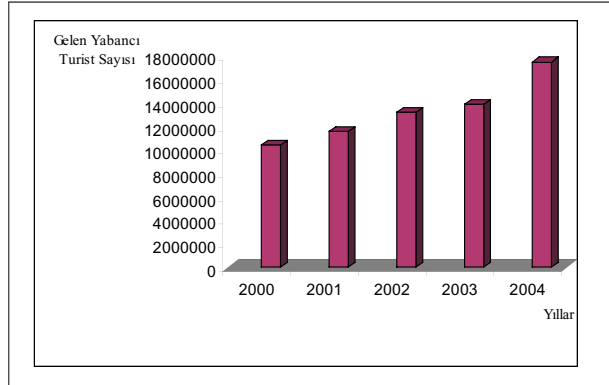
çinin Temmuz ve Ağustos aylarında giriş yaptığını Şekil 4.'den de görmek mümkündür.

Yabancı turistler geliş nedenleri (Gezi eğlence, Kültür, Sportif ilişkiler, Yakınları ziyaret, Sağlık, Dini, Alışveriş, Toplantı, Görev, Ticari ilişkiler, Eğitim, Diğer, Beraberinde gelen) itibariyle yıllara göre incelendiğinde Şekil 5'deki gibi bir grafik elde etmek mümkündür. Söz konusu grafikte yıllar itibariyle gezi-eğlence ilk sırada yer alırken, ikinci sırada beraberinde gelen, üçüncü sırada ise kültür nedeni yer almaktadır.

Milliyetleri (ABD, Almanya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Fransa, Hollanda, İngiltere, İran, İsrail, İsveç, İtalya, Rusya, Ukrayna, Yunanistan, Gür-



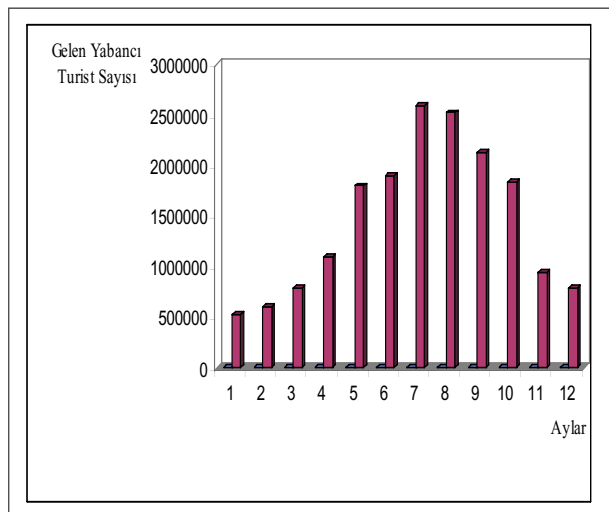
Şekil 2. Aylar ve yıllar itibariyle Türkiye'ye gelen yabancı turistler için ilişki grafiği



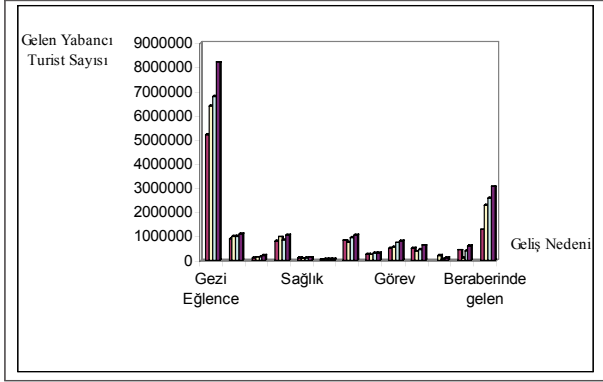
Şekil 3. Yıllara göre Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin dağılımı

cistan, Romanya, Azerbaycan, Diğer Ülkeler) itibariyle Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin dağılımı Şekil 6.'da görülmektedir. Söz konusu şekle göre Türkiye'yi tercih edenlerin başında Alman turistler gelmekte, Rus turistler ikinci sırada yer alırken, üçüncü sırada ise İngiliz turistler bulunmaktadır.

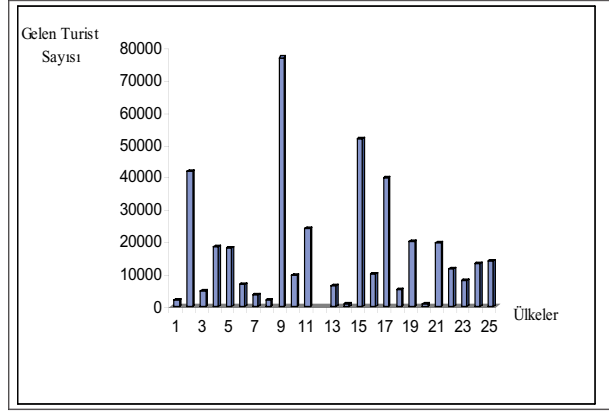
Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin aylara, yıllara, geliş nedenlerine ve milliyetlerine göre dağılımları incelendikten sonra seçilmiş ülkelerdeki yabancı turistlerin dağılımını inceleyebiliriz. 2002 yılı için seçilmiş ülkelerdeki (ABD, Avusturya, Avusturya, Almanya, Belçika, Bulgaristan, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, İran, İrlanda, İsrail, İspanya, İsveç, İtalya, Japonya, Kanada, Lüksemburg, Meksika, Portekiz, Rusya, Türkiye, Yunanistan) turist sayısının dağılımını Şekil 7. 'de görmek mümkündür. Bu grafikte Fransa, ABD, İspanya ve İtalya'nın ilk dört sırayı paylaştıkları görülebilir. Türkiye ise, bu sıralamada Yunanistan ve Portekiz'den sonra yer almaktadır.



Şekil 4. Aylara göre 2004 yılında Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin dağılımı



Şekil 5. Yıllara göre Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin geliş nedenleri itibariyle dağılımı

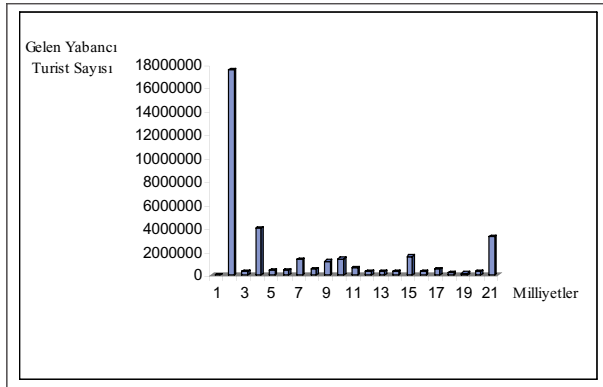


Şekil 7. 2002 yılında seçilmiş ülkelere gelen turistlerin dağılımı

Çalışmamızda çeşitli özellikler itibariyle Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin dağılımlarından sonra, Sieve diyagramı ve ilişki grafikleriyle gösterimi ele alınacaktır.

Türkiye'ye Gelen Yabancı Turistlere İlişkin İki Boyutlu Kontenjans Tablolarının Grafikselsel Gösterimi: Türkiye'ye gelen yabancı turistler çeşitli özellikler itibariyle incelendiğinde, çalışmamızda aralarında ilişki aranan özelliklere göre iki boyutlu kontenjans tablolarının grafiklerle gösterimi amaçlanmıştır. Grafiklerle gösterimdeki amaç ilgili özellikler arasındaki ilişkinin varlığını görsel olarak ortaya koymaktır.

Yıllar ve aylar itibariyle Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin ilişki grafiği Şekil 1.'de gösterilmiştir. Bu şekilde göre, 2002 yılında özellikle Ocak ayından Temmuz ayına kadar gözlenen yabancı turistlerin beklenenden daha fazla olduğu ve gözlenen ile beklenen yabancı turist sayısındaki farklılıkların pozitif yönde olduğu görülebilir. Fakat, Temmuz ayında sonra söz konusu farklılıkların negatif yönde, başka bir deyişle gelen yabancı turist sayısının beklenenden daha az olduğu gözlenmektedir.

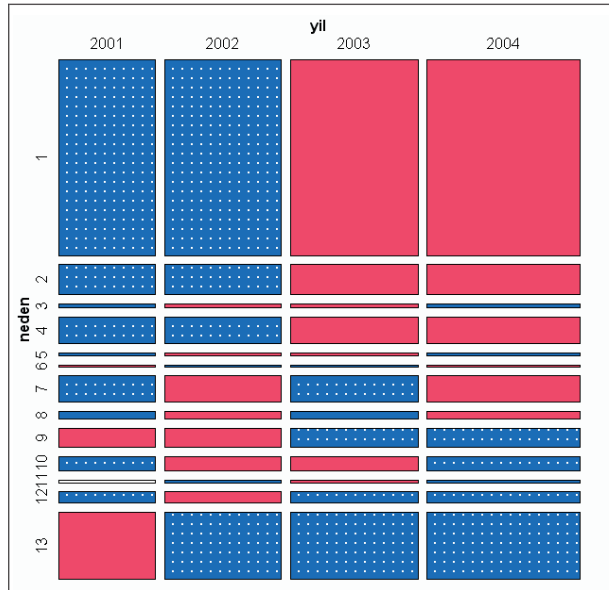


Şekil 6. 2004 yılında Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin milliyetleri itibariyle dağılımı

2003 yılında ise Ocak ayından Haziran ayına kadar beklenen turist sayısının gözlenenden daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Temmuz ayından Aralık ayının sonuna kadar ise pozitif yönde farklılıkları görmek mümkündür. 2004 yılı için en önemli pozitif yöndeki farklılıklar Mayıs ve Aralık ayı için söz konusuysen, Eylül ayı için negatif yöndeki farklılıklar söz konusudur.

2000 yılı için en büyük pozitif farklılık Nisan, Ekim ve Kasım ayı için gözlenirken, 2002 yılı için Mart ayında bu farklılık gözlenmektedir. 2000 yılı için yabancı turist sayısındaki negatif farklılıklar Ağustos ayında görülürken, 2002 yılı için Ocak ayında görülmektedir.

Geliş nedenlerine göre Türkiye'ye gelen yabancı turistlere ilişkin verilere dayalı olarak çizilen Sieve



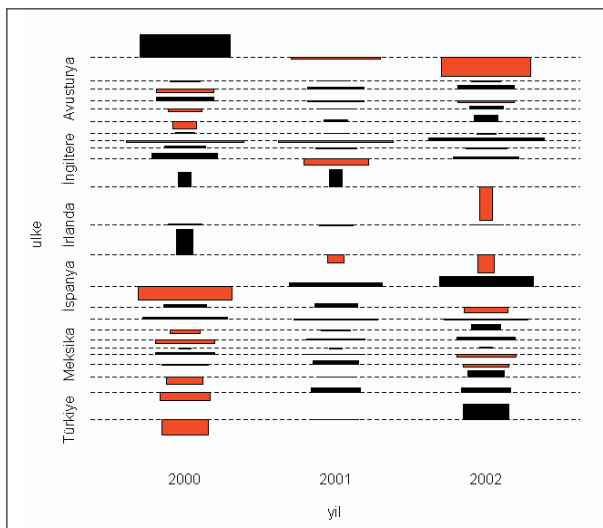
Şekil 8. Yıllara göre Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin geliş nedenlerine ait ilişki grafiği



Şekil 9. Milliyetleri itibariyle yıllara göre Türkiye'ye gelen yabancı turistlere ait ilişki grafiği

diyagramı Şekil 8'de gösterilmiştir. Şekil 8'e göre bütün yıllar itibariyle en önemli nedenin gezi-eğlence olduğu görülmektedir. Bunun yanında, beraberinde gelen, alışveriş, kültür ve yakınları ziyaret sıralamada önemli nedenler olarak yer almaktadır.

2003 ve 2004 yılları itibariyle gezi-eğlence ve yakınları ziyaret bağımsızlıktan pozitif ayrılışlar olarak sıralarda yer alan nedenler olarak görülebilir. Bunun yanında, söz konusu nedenler 2001 ve 2002 yılları için önde gelen nedenler içinde yer alırken, negatif ayrılışlarda yer almaktadır. 2001 yılı



Şekil 10. Yıllara göre seçilmiş ülkelere gelen turistlere ait Sieve diyagramı

için beraberinde gelme nedeni pozitif ayrılış olarak yer alırken diğer yıllar için negatif ayrılış olarak görülmektedir.

Milliyetleri itibariyle yıllara göre Türkiye'ye gelen yabancı turistlere ilişkin ilişki grafiği Şekil 9'da görülmektedir. Bu grafiğe göre bütün yıllar itibariyle ilk sırada Alman turistler gelmektedir. Bu turistler 2000-2003 ve 2004 yıllarında bağımsızlıktan pozitif ayrılışlar gösterirken, 2001 ve 2002 yıllarında negatif ayrılışlar göstermektedir. Rus turistler ikinci sırada yer almaktadırlar. 2000-2002 yılları arasında bu turistlerin gözlenen frekansları beklenen frekanslardan pozitif yöndeki ayrılışları göstermektedir. 2003-2004 yıllarında bu turistler beklenenden daha az Türkiye'ye gelmişlerdir. Üçüncü sırada İngiliz turistler yer almaktadır. Bu turistlerde 2001-2003 yılları arasında gözlenenle beklenen turist sayısı arasındaki farklılıklar pozitif yöndedir. Fakat 2000-2004 yıllarında bu fark negatif yönde gelişmiştir. Hollandalı Bulgar turistler İngiliz turistlerden sonra sıralamada yer almaktadır.

Yıllara göre seçilmiş ülkelere gelen turistlere ait Sieve diyagramı Şekil 10'da gösterilmiştir. Şekil 10'a göre ülkesine gelen yabancı turist gelen ilk üç sırada ülke olarak Fransa, ABD ve İspanya'nın sıralamada olduğu görülmektedir. Bu sıralamada 2000 ve 2001 yılları için gözlenen ve beklenen turist sayısındaki farklılıklar çok küçükte olsa negatif yönde 2002 için ise pozitif yöndedir. Bunun yanında, ABD için 2002 yılında gözlenen ile beklenen arasındaki fark büyük bir fark olarak göze çarpmakta ve pozitif yöndedir. 2001 ve 2003 yılları için bu fark negatif yöndedir. 2000 yılında İspanya'ya beklenen turistler gelen turistlerden fazladır. 2001 ve 2002 yıllarında ise, beklenenden daha fazla turist gelmiştir. Türkiye'ye ise 2000 yılında beklenenden daha az turist gelmiştir. 2001 ve 2002 yıllarında ise beklenenden daha fazla turist gelmiştir. İncelenen ülkeler arasında Türkiye'nin gelen turist bakımından payı azdır.

SONUÇ

Türkiye'ye giriş çıkış yapan ziyaretçi sınır istatistiklerinden yabancı turistlerin incelendiği çalışmada, söz konusu turistlerin aylar yıllar itibariyle sayılarına geliş nedenlerine ve milliyetlerine göre dağılımları ele alınmıştır. Bunun yanında, seçilmiş ülkelerdeki yabancı turist sayıları da değerlendirilme kapsamına alınmıştır. Turistlerin ilgili özellikleri arasındaki ilişkinin genel yapısı iki boyutlu kontenjans tablolarının ele alındığı Sieve diyagramı ve ilişki grafikleriyle gösterilmiştir. Turizmde sadece kayıtlara dayalı olarak değil alan araştırmalarında da elde edilen verilerde çoğunlukla grafik çeşit-

rinden histogramın kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada, ilgili araştırmalarda toplanan verilerde Sieve diyagramı ve ilişki grafiklerinin de kullanılabilmesi gösterilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada çizilen grafikler sonucunda elde edilen bulgulara göre; 2002 ve 2003 yıllarında Ocak ayından itibaren ilk altı ay içinde beklenenden daha fazla turist Türkiye'ye gelmiştir. 2004 yılında Mayıs ayında beklenenden daha fazla turist gelirken, Eylül ayında ise beklenenden daha az turist gelmiştir.

2001-2004 yılları itibariyle geliş nedenlerine göre ilk sırada turistler gezi-eğlence için Türkiye'yi tercih etmişlerdir. Aynı zamanda, 2001-2002 yıllarında bu nedenle beklenenden daha az turist geldiği gözlenmiş ve 2003-2004 yıllarında ise tam tersine beklenenden daha fazla turist Türkiye'ye gelmiştir.

Turistler milliyetleri itibariyle incelendiğinde ise, ilk sırada Almanları, ikinci sırada Rusları görmekteyiz. 2001-2002 yıllarında beklenenden daha az Rus turist gelirken, 2000, 2003 ve 2004 yılları arasında ise beklenenden daha fazla turist gelmiştir.

Seçilmiş ülke kriterine göre yabancı turist sayıları incelendiğinde ise, ilk sırada Fransa'nın ikinci sırada ABD ve İspanya'nın geldiği görülmektedir. Türkiye ise alt sıralarda yer alırken, 2000 yılında beklenenden az, 2001-2002 yıllarında ise, beklenenden daha fazla turist gelmiştir.

Elde edilen sonuçlara göre, Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin ilgili özelliklerinin bir arada gösterildiği grafikler yardımıyla görsel olarak ilgili istatistiklerin yeniden yorumlanması sağlanmış ve farklı bir bakış açısı getirilmiştir. Bunun yanında, bu farklı bakış açısıyla ilgili özelliklerin bir arada değerlendirilmesi imkanı bulunmuştur. Özellikle, aylara, yıllara, geliş nedenlerine ve milliyetlerine göre Türkiye'ye gelen turistlerle ilgili ulaşılan sonuçlar turizm alanında yapılacak planlama ve yatırım çalışmalarında önemli bir bilgi grubu olarak dikkate alınmasında yarar vardır. Bu tanımlayıcı çalışmanın yabancı turistlerin ilgili özelliklerinin

bir arada ele alınıp ilişki aranılıp, modelleneceği ve buradan öngöründe bulunacağı çalışmaların yapılmasına önadım oluşturacağı düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- Bull, A. (1995). *The Economics of Travel and Tourism*. Melbourne: Logman.
- Canküyer, E. ve Aşan, Z. (2005). *Parametrik Olmayan İstatistiksel Teknikler*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Coşkun, İ. O. (2004). Turizm Politikası ve Planlaması İçin En Uygun Talep Öngörü Yönteminin Belirlenmesi (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Er, F. (2003). *Açıklayıcı Veri Analizi*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Friendly, M. (2000). *Visualizing Categorical Data*. USA: Chapman & Hall, SAS Institute, Cary NC.
- Güngör, İ. ve Çuhadar, M. (2005). Antalya İline Yönelik Alman Turist Talebinin Yapay Sinir Ağları Yöntemiyle Tahmini, *Ticaret ve Turizm Fakültesi Dergisi*, (1): 84-98.
- İçöz, M. ve Kozak, M. (1998). *Turizm Ekonomisi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Meyer D. ve diğ. (2005). *vcd: Visualizing Categorical Data*. R package version 0.9-7.
- Kozak, N. ve diğ. (2000). *Genel Turizm İlkeler ve Kavramlar*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Song, H. ve Witt, S. F. (2000). *Tourism Demand Modelling and Forecasting, Modern Econometric Approaches*. UK: Elsevier Science Ltd.
- T.C Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (2004). *Türkiye İstatistik Yılığ*. Ankara.
- Wieslaw, A. ve Ryszard, W. (2005). *Tourism in Scientific Research*. Krakow. Rzeszow: Academy of Physical Education and University of Information Technology and Management.
- Williams, A., M. ve Shaw, G. (1998). *Tourism and Economic Development*. USA: John Wiley and Sons.
- <http://www.tursab.org.tr>

Gönderilme tarihi : 07 Nisan 2006
Birinci düzeltme : 01 Haziran 2005
İkinci düzeltme : 13 Haziran 2005
Kabul : 15 Haziran 2005

Yard. Doç. Dr. Zerrin Aşan , Anadolu Üniversitesi, Fen Fakültesi İstatistik Bölümü, 26470, Eskişehir
E-posta: zasan@anadolu.edu.tr